

พระสงฆ์กับการขับขี่ยานพาหนะ: ความจำเป็นหรือจงใจ

Buddhist Monk for Driving Vehicles: The Need of Necessary or Deliberately

ปรีชา สาวม่วง

Preecha Saowmong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องยานพาหนะที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาถึงความเหมาะสมของพระสงฆ์ต่อการขับขี่ยานพาหนะ ผลการศึกษาพบว่า ยานพาหนะที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ยาน หมายถึง เครื่องนำไป พาหนะต่างๆ เช่น เรือ วอ รถเกวียน คานหาม แคร่ เปลหาม พระพุทธเจ้าทรงไม่อนุญาตการโดยสารยานพาหนะ ของพระภิกษุ แต่ทรงอนุญาตคานหาม เฉพาะภิกษุที่อาพาธเท่านั้น การเรียนวิชาการขับรถจัดว่าเป็นดิรัจฉานวิชา การขี่รถ ขี่ช้าง ขี่ม้า วิ่งผลัดรถ เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม พระสงฆ์ไม่ควรกระทำเพราะทำให้ชาวบ้านไม่เลื่อมใส และความเหมาะสมของพระสงฆ์ต่อการขับขี่ยานพาหนะ สรุปได้ว่า พระสงฆ์ในปัจจุบันไม่สมควรขับขี่รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ ด้วยมีกฎหมายที่กำหนดใบอนุญาตขับขี่สำหรับผู้ขับขี่ยานพาหนะที่ต้องมีใบอนุญาตขับขี่รถ การขับขี่ยานพาหนะของพระสงฆ์เป็นการไม่เหมาะสม แต่น่าจะอนุโลมได้หากมีความจำเป็นจริงๆ อาทิ อาพาธ หรืออยู่ในถิ่นทุรกันดาร เป็นต้น

คำสำคัญ: พระสงฆ์; การขับขี่; ยานพาหนะ; ความจำเป็น

Abstract

This article aims to study the transport of monks in the Buddhist scriptures, And to study the feasibility of a vehicle of the monks. The results showed that the motor means to vehicles such as boats, cars sedan, wagon, sled stretcher poles, which the Buddha did not allow monks passenger vehicle. But he allowed only passenger sedan monks electing only. The driver of the monks and of the beast that I rode an elephant ride relay race car. Actions inappropriate Monks should not be done because the locals do not admire. And a vehicle that suited the monks concluded that should not be driving a car, motorcycle, boat or other engines. Because the law requires a driver's license. Unless required Such cases of monks or in the desert, etc.

Keywords: Buddhist Monk; Transport, Vehicles, Necessary

บทนำ

การขับขี่ยานพาหนะของพระสงฆ์มีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ปัจจุบันการใช้รถจักรยานยนต์มีความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ เนื่องจากมีความคล่องตัวสูงสามารถขับเคลื่อนไปยังสถานที่ต่างๆ ได้อย่างไม่ถูกจำกัดด้วยความห่างไกลของระยะทาง มีความเร็วไม่ด้อยกว่ารถยนต์ ราคาไม่แพงเกินไป และค่าบำรุงรักษา ตลอดจนค่าน้ำมันเชื้อเพลิงที่น้อยกว่า เมื่อเทียบกับยานพาหนะอื่น อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นจากรถจักรยานยนต์ก็มีจำนวนมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน ดังเช่น ชาวพระสงฆ์ขับรถยนต์ไปชนกับรถยนต์ของญาติ ที่บริเวณทางแยกเข้ามัสยิดกาฬสินธุ์ เขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ที่เกิดเหตุพบรถยนต์ที่มี นายวรวิทย์ บุตรโคตร ซึ่งเป็นญาติอยู่ที่สำนักงานหนึ่งเป็นคนขับ ชนด้านข้างรถที่พระพิสิฐ เวียงอินทร์ ขับออกจากซอยข้างวัดประชานิยมอย่างรวดเร็ว บริเวณถนนหน้ามหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ รถของนายวรวิทย์เบรคไม่ทัน พุ่งชนอย่างแรง ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองกาฬสินธุ์ ตรวจที่เกิดเหตุ พร้อมกับนำคู่มือทั้ง 2 ฝ่ายไปสอบปากคำเพิ่มเติม (Ch7 news, 2560)

ในขณะเดียวกัน พระสงฆ์ที่ขี่รถจักรยานยนต์ไปปิณฑบาตก็ไม่เหมาะสม และถือว่าผิดกิจของสงฆ์ นอกจากนี้ พระสงฆ์เองก็ได้ใส่ชุดชั้นในขณะขับขี่รถจักรยานยนต์ จึงเป็นเรื่องที่ไม่สมควรเช่นกัน เรื่องการขับขี่ยานพาหนะของพระสงฆ์นี้เป็นที่สงสัยของชาวพุทธทั่วไป เมื่อได้พบเห็นตามข่าวหรืออาจจะเห็นด้วยตนเอง แม้แต่คณะสงฆ์บางกลุ่มก็เห็นถึงความไม่เหมาะสมนี้จนต้องออกกฎประกาศห้ามพระสงฆ์สามเณรขับรถ ตลอดทั้งมีนักวิชาการได้ให้ทัศนะไว้อย่างน่าสนใจในประเด็นนี้ ในขณะที่สมัยพุทธกาลนั้น ได้มีข้อห้ามหรือสิกขาบทในเรื่องยานพาหนะที่เกี่ยวกับภิกษุ ภิกษุณีบางประการ ดังนั้น บทความนี้จึงต้องการศึกษาว่าแท้จริงแล้วการที่พระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ขับขี่ยานพาหนะเป็นการถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ และอย่างไร

ความหมายของพระสงฆ์

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (2553) ให้ความหมายของพระสงฆ์ไว้ว่า พระสงฆ์หมายถึง หมู่ชนที่ฟัง คำสั่ง สอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า หรือเรียกในชื่ออื่นว่า ภิกษุ พระภิกษุ หรือ ภิกษุสงฆ์ ซึ่งอยู่ในพุทธบริษัท 4 จำพวก ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา นอกจากนี้ ยังปรากฏ คำเรียกพระสงฆ์อื่นๆ อีก อาทิ บรรพชิต สมณะหรือเรียกสั้นๆ ว่า สงฆ์ ซึ่งหมายถึง หมู่ ชุมนุม 1) หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า เรียกว่า สาวกสงฆ์ ดังคำสวดในสังฆคณ ประกอบด้วยคูปบุรุษ 4 บุรุษบุคคล (รายตัวบุคคล) 8 เริ่มแต่ท่านผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมารค จนถึงพระอรหันต์ ต่างจากภิกษุสงฆ์ คือ หมู่แห่งภิกษุหรือ ชุมนุมภิกษุ ต่อมา บางทีเรียกอย่างแรกว่า อริยสงฆ์ อย่างหลังว่า สมมติสงฆ์ 2) ชุมนุมภิกษุหมู่หนึ่งตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป ซึ่งสามารถประกอบสังฆกรรมได้ตามกำหนดทางพระวินัย ต่างโดยเป็นสงฆ์จตุรวรรคบ้าง ปัญจวรรคบ้าง ทศวรรคบ้าง วิสดิวรรคบ้าง ถ้าเป็นชุมนุมภิกษุ 2 หรือ 3 รูป เรียกว่า คณะ ถ้ามีภิกษุรูปเดียวเป็น บุคคล

ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งพระสงฆ์ออกเป็น 2 ประเภท คือ สมมติสงฆ์ และพระอริยสงฆ์ สมมติสงฆ์ คือ สงฆ์โดยทั่วไปที่เป็นหมู่ของภิกษุ เรียกว่า พระสงฆ์ หรือ สมมติสงฆ์ สงฆ์โดยสมมติ เพราะว่าเป็นภิกษุตามพระวินัยด้วยวิธีอุปสมบทรับรองกันว่าเป็นอุปสัมบันหรือเป็นภิกษุขึ้นเมื่อภิกษุหลายรูปมาประชุมกัน กระทำกิจของสงฆ์ก็ เรียกว่า สงฆ์ กล่าวคือ การที่มนุษย์ต้องการคุณภาพชีวิตนั้น เป็นการแสดงถึงการที่มนุษย์ต้องการพัฒนาตนเอง หรือพัฒนาศักยภาพของตนเองขึ้นไป เพราะฉะนั้น สาธารณะอย่างหนึ่งของการพัฒนามนุษย์ก็คือ การที่เราจะต้อง พยายามหันเห หรือปรับเปลี่ยนความต้องการจากความต้องการสิ่งเสพปรนเปรอตน มาเป็นความต้องการ คุณภาพชีวิตนี้เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของการฝึกฝนพัฒนาตนของมนุษย์ ซึ่งก็มาสัมพันธ์กับเรื่องความต้องการ พระสงฆ์อีกประเภท คือ พระอริยสงฆ์ เป็นผู้บรรลุธรรมจนเป็นพระอริยบุคคล (พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต, 2555)

นอกจากนั้น ยังมีคำที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ที่สามารถอธิบายถึงสิ่งที่พระสงฆ์ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตั้งมาขึ้นภายในจิตใจของพระสงฆ์ ได้แก่ คำว่า สมณคุณ หมายถึง คุณธรรมของสมณะ ความดีที่สมณะควรมี

สมณวิสัย หมายถึง วิสัยของสมณะ ลักษณะที่เป็นอยู่ของสมณะ ลักษณะที่เป็นอยู่ของผู้สงบ สมณสัญญา หมายถึง ความสำคัญว่าเป็นสมณะ ความกำหนดไว้ในใจว่าตนเป็นสมณะ ความสำนึกในความเป็นสมณะของตน สมณสารูป หมายถึง ความประพฤติอันสมควรของสมณะ และ สมณวัตร หมายถึง หน้าที่ของสมณะ กิจที่พึงทำของสมณะ ข้อปฏิบัติของสมณะ

การยกคำต่างๆ เหล่านี้มาแสดง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน ทั้งนี้เพราะเหตุว่ามนุษย์อาจมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้ การเข้าใจผิด คลาดเคลื่อนย่อมทำให้ประพฤติปฏิบัติผิดตามไปด้วย ดังเช่นการใช้ยานพาหนะของพระสงฆ์นี้ ต้องทำความเข้าใจถึงเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องใช้งาน พระสงฆ์ที่ขี่จักรยานพาหนะมีเหตุผลที่จำเป็นจริงๆ หรือไม่ หรือเป็นแค่ข้ออ้าง หลอกตนเองและผู้อื่นให้เข้าใจว่าเป็นความจำเป็นและจำใจที่ต้องขี่จักรยานพาหนะนั้น โดยไม่ได้รู้สึกดีใจ หรือสนุก สนานเพลิดเพลิน แม้กระทั่งการรู้สึกยึดมั่นเป็นเจ้าของจักรยานพาหนะนั้น ทำให้ตนเองรู้สึกเป็นสุขเมื่อได้ขี่จักรยานพาหนะหรือการได้ครอบครองเป็นเจ้าของจักรยานพาหนะนั้น ยานพาหนะเป็นสิ่งสำคัญที่คอยอำนวยความสะดวกในการเดินทาง พระสงฆ์มีความจำเป็นต้องเดินทาง ต้องใช้พาหนะ แต่มีความจำเป็นต้องขี่เองด้วยหรือไม่อย่างไร ยานพาหนะที่กล่าวถึงนี้มีอะไรบ้าง

ยานพาหนะคืออะไร

ยานพาหนะ หมายถึง วัตถุหรือสิ่งประดิษฐ์ที่ไม่ใช้สิ่งมีชีวิตซึ่งสามารถเคลื่อนย้ายขนส่งไปได้ ยานพาหนะส่วนใหญ่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ อาทิ จักรยาน รถยนต์ จักรยานยนต์ รถไฟ เรือ และเครื่องบิน เป็นต้น หรือไม่ได้สร้างขึ้นโดยมนุษย์แต่สามารถเคลื่อนย้ายขนส่งไปได้ เช่น ภูเขา น้ำแข็งหรือท่อนซุง ลอยน้ำ เป็นต้น ยานพาหนะสามารถชักจูงโดยสัตว์ เช่น รถม้าหรือเกวียนเทียมวัว แต่ตัวสัตว์นั้นก็ไม่ได้เรียกว่าเป็น

ยานพาหนะ ซึ่งรวมไปถึงมนุษย์ที่เคลื่อนย้ายขนส่งมนุษย์ด้วยตัวเอง (คนอุ้มคน หรือแบก หรือใส่เปลหาม) ก็ไม่ได้เรียกว่าเป็นยานพาหนะ แต่สัตว์และมนุษย์เหล่านั้นจะเรียกว่า เป็นพาหนะ (ไม่มีคำว่ายาน) ยานพาหนะแบ่งตามการเคลื่อนย้ายได้ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ยานพาหนะที่เคลื่อนที่บนพื้นดินและ ยานพาหนะที่เคลื่อนที่ไปในอากาศหรือน้ำ หรือบนน้ำ ส่วนใหญ่ที่เคลื่อนย้ายขนส่งบนพื้นจะมีล้อ เช่น เกวียน จักรยาน รถยนต์ และรถไฟ ส่วนยานพาหนะที่ไม่ได้เคลื่อนที่บนพื้นมักถูกเรียกว่า craft เช่น watercraft, sailcraft, aircraft (อากาศยาน), hovercraft (ยานสะเทินน้ำสะเทินบก) และ spacecraft (ยานอวกาศ)

ประเภทของยานพาหนะ ได้แก่ เกวียน รถม้า รถลาก จักรยาน จักรยานสามล้อ สกูตเตอร์ จักรยานยนต์ รถตุ๊กตุ๊ก รถไฟ รถราง รถ(ไฟ)ไฟฟ้า รถตู้ รถยนต์ รถโดยสาร รถตู้ รถบรรทุก รถมินิคูกกี้ เรือ เรือใบ เรือสำเภา เรือกลไฟ เรือดำน้ำ ยานสะเทินน้ำสะเทินบก ยานลอยตัว อากาศยาน จรวด เครื่องบิน เครื่องบินเจ็ต เครื่องร่อน เฮลิคอปเตอร์ บัลลูน สำหรับประเทศไทยการใช้ยาน พาหนะตามที่ได้แสดงมาแล้วนั้นต้องมีการควบคุมโดยกฎหมายที่เรียกว่า พระราชบัญญัติจราจรเป็นหลัก สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2522) ผู้เขียนขอนำมาแสดงเฉพาะพระราชบัญญัติจราจรทางบก เพื่อให้เข้าใจถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจราจร รถ ผู้ใช้รถใช้ถนนร่วมกัน ทั้งนี้ยังมีการจราจรทางน้ำ และการจราจรทางอากาศที่ไม่ได้นำมาแสดงในบทความนี้

ยานพาหนะ คือ สิ่งประดิษฐ์หรือวัตถุใดที่ไม่มีชีวิต สามารถเคลื่อนย้ายที่ไปได้ และใช้ในการบรรทุกคน สัตว์ หรือสิ่งของได้ ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ตัวอย่างของยานพาหนะที่สำคัญในปัจจุบันนี้ ได้แก่ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน รถลากจูง รถที่เป็นยานพาหนะทางบกทุกชนิด ยกเว้น รถไฟและรถราง โดยมีผู้ขับขี่หรือผู้ขับรถ ประจำเครื่องอุปกรณ์การขนส่งตามกฎหมายว่าด้วยการขนส่ง หรือผู้ลากขึ้นยานพาหนะนั้น ต่อมาจึงมีพระราชบัญญัติ (รถยนต์ ฉบับที่ 17) พ.ศ.2557 ขึ้นมาเนื่องจากกฎหมายที่ว่าด้วยรถยนต์ได้บังคับใช้มาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติบางประการเสียใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีการผลิตรถ ในปัจจุบันที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมาก และสอดคล้องกับการใช้รถ ตลอดจนเพื่อให้การควบคุมและ การกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าวมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และให้มีอัตราค่าธรรมเนียมและอัตราภาษี ประจำปีสำหรับรถอื่นที่กำหนดในกฎกระทรวงที่เหมาะสม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2557)

จากพระราชบัญญัติที่ได้นำมาแสดงนี้เพื่อชี้ให้เห็นว่า พาหนะมีหลายประเภท ผู้ขับขี่ยานพาหนะแต่ละประเภทจะต้องได้รับใบอนุญาตขับขี่รถจึงจะสามารถขับขี่พาหนะนั้นในท้องถนนหนทางร่วมกันกับบุคคลอื่นๆ ได้ กฎหมายไทยในปัจจุบันได้กำหนดไว้ หากผู้ใดขับขี่โดยไม่มีใบอนุญาตขับขี่รถจะต้องได้รับโทษ อาทิ ปรับเงิน หรือยึดใบอนุญาตขับขี่ เป็นต้น ทั้งนี้ หากพระสงฆ์ขับขี่รถโดยไม่มีใบอนุญาตนี้ก็ย่อมจะได้รับการ กติกา เดียวกัน อย่างไม่มีข้อยกเว้น โดยจะต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมายเช่นเดียวกับฆราวาสทั่วไป ก็จะทำให้เป็นการไม่เหมาะสม

ยานพาหนะที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

ในพระไตรปิฎกปรากฏคำว่า “ยานพาหนะคันงาม” ของพวกเจ้าลิจฉวีชาวกรุงเวสาลี (วิ.ม. (ไทย) 5/288/104) ของหญิงงามเมืองชื่ออัมพปาลี (วิ.ม. (ไทย) 5/289/105) ของเมณฑกคหบดี (วิ.ม. (ไทย) 5/298/124) ของพระวิปัสสิราชกุมาร (ที.ม. (ไทย) 10/133/78) ของวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์แคว้นมคธ (ที.ม. (ไทย) 10/43/22) ของพระเจ้าปเสนทิโกศล (ม.ม. (ไทย) 13/364/449) เป็นต้น แสดงถึงยานพาหนะเป็นสิ่งของสำหรับฆราวาส ไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับสมณวิสัย อย่างไรก็ตาม พระพุทธเจ้าตรัสว่า การให้ยานพาหนะเป็นการให้ความสุข “บุคคล...ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสุข” (ส.ส. (ไทย) 15/42/58)

การขี่รถ ถือว่าเป็นความประพฤติที่ไม่เหมาะสม ดังปรากฏในกุลลทูลสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูล เรื่องภิกษุพวกพระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะ ภิกษุชื่อว่าอัสสชิและปุนัพพสุกะอยู่ในภิกขาติริชนบทเป็นอลัชชีเลว ประพฤติไม่เหมาะสม อาทิ ปลูกต้นไม้ ทำมาลัย นอนกับผู้หญิง ฉันทอาหารในเวลาวิกาล ดื่มสุรา ขับร้องเพลง เดินรำ เล่นหมากเก็บ เล่นโยนห่วง เล่นไม้หึ่ง เล่นสกา และขี่รถ เป็นต้น เป็นความประพฤติที่ไม่เหมาะสม พระไตรปิฎกว่า

...เล่นไถน้อยๆ บ้าง เล่นหกคะเมนบ้าง เล่นไม้กัณฑ์บ้าง เล่นดวงทรายด้วยใบไม้บ้าง เล่นรถน้อยๆ บ้าง เล่นธนูน้อยๆ บ้าง เล่นเขียนทายบ้าง เล่นทายใจบ้าง เล่นเลียนคนพิการบ้าง หัดขี่ช้างบ้าง หัดขี่ม้า บ้าง หัดขี่รถบ้าง หัดยิงธนูบ้าง หัดเพลงอาวุธบ้าง วิ่งผลัดช้างบ้าง วิ่งผลัดม้าบ้าง วิ่งผลัดรถบ้าง วิ่งขับกันบ้าง วิ่งเป็ยวบ้าง ผิวปากบ้าง ปรบมือบ้าง ปล้ำกันบ้าง ชกมวยบ้าง...ประพฤติไม่เหมาะสมต่างๆ บ้าง ((ไทย) 6/21-24/39-49)

พระพุทธเจ้าจึงทรงสอบถามแล้วดำหนิว่า พระอัสสชิและปุนัพพสุกะเป็นภิกษุอลัชชี เลวทราม พวกชาวบ้านที่เคยศรัทธาเลื่อมใส จะไม่ศรัทธาไม่เลื่อมใส ทานที่เคยถวายประจำแก่สงฆ์ ก็ได้เลิกถวาย ภิกษุผู้มีศีลก็พากันจากไป เหลือแต่ภิกษุผู้เลวทราม เป็นโมฆบุรุษมีการกระทำที่ไม่สมควร แล้วตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่า การกระทำอย่างนี้มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ฯลฯ คนที่เลื่อมใสอยู่แล้วบางพวกก็จะกลายเป็นอื่นไป (วิ.มหา. (ไทย) 1/433/462-464) แสดงให้เห็นว่าในสมัยพุทธกาลนั้น การขี่รถ ขี่ช้าง ขี่ม้า วิ่งผลัดรถ เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม พระสงฆ์ไม่ควรกระทำเพราะทำให้ชาวบ้านไม่เลื่อมใส จนพระพุทธเจ้ารับสั่งให้ทำปาปพหวนิยกรรณ ทรงแสดงวิธีทำปาปพหวนิยกรรณ และกรรมวาจาทำปาปพหวนิยกรรณ แล้วจึงปรับอาบัติ ต่อมาภิกษุผู้ฉลาดสามารถต้องประกาศให้สงฆ์ทราบ ว่า ภิกษุผู้นี้ประทุษร้ายตระกูล ประพฤติเลวทราม แล้วลงญัตติ ในเรื่องพระฉัพพัคคีย์ประพฤติไม่เหมาะสม พระพุทธเจ้ารับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงประพฤติไม่เหมาะสม รูปใดประพฤติ ต้องอาบัติทุกกฏ”

นอกจากนั้น พระพุทธเจ้าทรงห้ามยานพาหนะ และอนุญาตยานพาหนะสำหรับภิกษุสงฆ์ที่อาพาธ ดังปรากฏในพระวินัยปิฎก ยานาทีปฏิกเขปะ ว่าด้วยทรงห้ามยานพาหนะ เป็นต้น เรื่องพระฉัพพัคคีย์โดยสารยานพาหนะและภิกษุเป็นใช้ ดังนี้

พวกภิกษุฉัพพัคคีย์โดยสหายานพาหนะเทียมด้วยโคเพศเมีย มีบุรุษเป็นสารถีบ่าง เทียมด้วยโคเพศผู้มีสตรีเป็นสารถีบ่าง คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนชายหนุ่มหญิงสาวโดยสหายานพาหนะไปเล่นน้ำในแม่น้ำคงคาและแม่น้ำมही” ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงโดยสหายานพาหนะ รูปใดโดยสหาย ต้องอาบัติทุกกฏ” ต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งเดินทางไปกรุงสาวัตถี ในแคว้นโกศล เพื่อจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเป็นใช้ในระหว่างทาง จึงแวะไปนั่งอยู่ที่โคนไม้ต้นหนึ่ง คนทั้งหลายพบภิกษุรูปนั้นจึงถามว่า “พระคุณเจ้าจะไปไหน ขอรับ” ภิกษุตอบว่า “โยมทั้งหลาย อาตมาจะไปกรุงสาวัตถีเพื่อเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค” คนเหล่านั้นกล่าวว่า “นิมนต์มาเถิด พระคุณเจ้า เราจะไปด้วยกัน” ภิกษุตอบว่า “อาตมาเป็นใช้ ไปไม่ได้” คนทั้งหลายกล่าวว่า “นิมนต์มาขึ้นยานพาหนะเถิด พระคุณเจ้า” ภิกษุตอบว่า “อย่าเลย พระผู้มีพระภาคทรงห้ามโดยสหายานพาหนะ” ยำเกรงอยู่ไม่ยอมขึ้นยาน พอไปถึงกรุงสาวัตถีจึงบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุทั้งหลายทราบ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยานพาหนะสำหรับภิกษุผู้เป็นใช้” (วิ.มहा. (ไทย) 5/253/25-26)

แสดงให้เห็นว่าหากมีความจำเป็น อาทิ พระสงฆ์อาพาธ เป็นต้น สามารถขึ้นยานพาหนะได้ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ยกเว้นสิกขาบทได้ตามความเหมาะสม

พระสงฆ์กับการขับขี่ยานพาหนะ

ในปัจจุบันนี้ ปรากฏข่าวการขับขี่ยานพาหนะของพระสงฆ์จนทำให้เป็นที่ครหาของประชาชนทั่วไปว่าเป็นการเหมาะสมหรือไม่ คณะสงฆ์หนเหนือจึงได้ประกาศใช้กฎห้ามพระภิกษุ สามเณรขับรถแล้ว ปรากฏข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์เรื่องประกาศใช้กฎห้ามพระภิกษุ สามเณรขับรถของเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ มีผลทันที ซึ่งให้เห็นว่าภาพพระขับขี่รถยนต์เป็นการไม่สวยงาม ไม่เหมาะสม และจะทำคู่มือแจกเขตปกครองคณะสงฆ์ภาคต่างๆ ด้วย

สำหรับมุมมองต่อการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการใช้ยานพาหนะ ปรากฏในอินเตอร์เน็ตมีผู้นำเสนอไว้ว่า

พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงห้ามเรื่องการบริโภคใช้สอยในวัดถุกอันปราณีต หรือกำหนดราคาสิ่งของที่สามารถรับจากโยมได้ แต่ทรงมีคำสอนให้ภิกษุพิจารณาว่าเราใช้สอยสิ่งต่างๆ เพื่ออะไร จีวร เครื่องนุ่งห่ม หรือเสื้อผ้า อาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัยมีไว้เพื่ออะไร เมื่อมีญาติโยมมาถวายของดีๆ มีราคาพระรับได้ แต่พระต้องวางท่าที่ต่อสิ่งของเหล่านั้นให้ถูกต้อง ให้ความรู้ของที่ญาติโยมถวายมาไว้เพื่ออะไร โดยไม่เป็นการรบกวนต่อศรัทธาและฐานะของผู้มาถวาย และต้องไม่ยึดติดในสิ่งของที่ญาติโยมนำมาถวาย สมัยพุทธกาล มีการถวายวัตถุสิ่งของจำนวนมาก อาทิ นางวิสาขาสร้างวัดบุพพารามถวาย พระพุทธเจ้า เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าของดีๆ ของปราณีต ราคาสูง ก็มีการถวายพระกันมาตลอด ไม่ใช่

เพิ่งมามีในสมัยนี้ ไม่ว่าจะสมัยไหนโยมที่มีศรัทธาก็จะชวนชวายเป็นของอันปราณีตมาถวายพระ เพราะอยากทำทานอันเลิศ แต่เป็นอามิสบูชา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญธรรมบูชาว่าประเสริฐที่สุด เพราะอามิสหรือวัตถุสิ่งของไม่ได้เป็นการรักษาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ได้ แต่การปฏิบัติบูชาเป็นสิ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาสืบต่อไปได้

สิ่งที่ถวายพระสงฆ์ต้องพิจารณาให้เห็นว่าสิ่งของที่ได้รับถวายมาเป็นแค่ของใช้สอยบริโภค ไม่ยึดติด ไม่ใช่ของเรา พระพุทธองค์สอนถึงการเลี้ยงชีพในทางที่ชอบธรรม ที่เรียกว่า อาชีวปาริสุทธิศีล ซึ่งห้ามพระสงฆ์หลอกลวง อดอ้างเพื่อให้ได้ซึ่งลาภสักการะ หรือร้องขอในฐานะอันไม่สมควร ราคา มูลค่า ความหรูหรา ความประณีต เป็นสิ่งที่โลกกำหนด โลกสมมติขึ้นมา แล้วสังคมก็ยึดติดจนปิดเปื้อน ปิดบังประโยชน์ที่เป็นจริงหรือคุณค่าแท้ของสิ่งเหล่านั้น สำหรับพระสงฆ์ การพายเรือกับขับรถ ขับเครื่องบิน ทั้งเรือ รถ เครื่องบิน ก็เป็นยานพาหนะเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกเหมือนกันนอกจากพระพุทธองค์จะทรงวางข้อพึงปฏิบัติให้ภิกษุพิจารณาเกี่ยวกับการบริโภคใช้สอยแล้ว ยังมีข้อกำหนดด้วยว่า พระธรรมวินัยนี้เป็นของผู้มีกษัตริย์ การมีของใช้สอยบริโภคต้องไม่ให้เกินฐานะของความเป็นพระ หากเป็นของที่ไม่ต้องใช้ ไม่มีความจำเป็น ไม่เป็นประโยชน์ อาจพิจารณาตามความเหมาะสม หรือไม่รับไว้ก็น่าจะดี และต้องรู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอย การปกป้องพระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททั้ง 4 ต้องศึกษาพระธรรมวินัยอันเป็นข้อปฏิบัติของสงฆ์จนมีความรู้มากพอที่จะเข้ามาตรวจสอบ

การออกกฎระเบียบเพื่อปกป้อง รักษาพระธรรมวินัย สมณะสัญญา สมณะสาธูปเป็นเรื่องที่ดี แต่ต้องออกกฎเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ จะต้องสอดคล้องกับข้อเท็จจริง เป็นประโยชน์ ทั้งปกป้องรักษาพระธรรมวินัย และบุคคล หลักการสำคัญกว่าตัวบุคคล จะออกกฎอะไรก็ต้องเป็นไปเพื่อรักษาหมู่คณะ องค์การ และพระธรรมวินัย ปกป้องบุคคลากรให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ให้มีอุดมการณ์ปฏิบัติตามสมณะสาธูป ตระหนักถึงสมณะสัญญา ว่าควรปฏิบัติอย่างไรในฐานะเป็นพระจะงดงามเป็นกระบวนการที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต, 2552) ยานพาหนะ เป็นสิ่งสำคัญ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในต่างจังหวัดลำบากเรื่องการเดินทางสัญจรไปยังสถานที่ต่างๆ แต่เดิมพระขี่ม้าไปเทศน์ ขี่จักรยาน มอเตอร์ไซท์ จนกระทั่งขับรถไปธุระ ในชุมชนที่ห่างไกล และชุมชนนั้นๆ ก็ยอมรับกันได้ แสดงว่าไม่เสียภาพลักษณ์ "วิถีประชา" สอดคล้องกับวิถีชีวิต และข้อเท็จจริงตามธรรมชาติของวิถีประชา

สำหรับกรณีการลงโทษ 3 ระดับ ดักเตือน ไม่เลื่อนตำแหน่ง ให้ลาสิกขา ในทางปฏิบัติจะสามารถปฏิบัติได้จริงหรือไม่ ถ้าดักเตือนแล้วไม่ฟังจะทำอย่างไร ไม่เลื่อนตำแหน่งกรณีพระที่ไม่ได้อยู่ในสายการปกครองจะทำอย่างไร และโทษให้สึกอาจจัดอยู่ในกลุ่มว่ายากสอนยาก โทษรุนแรง พระส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วย เพราะอยู่ในสำนักปฏิบัติที่เป็นป่า จะเดินทางลำบาก เมื่อต้องออกมาบิณฑบาตในชุมชนเชิงเขา เป็นต้น พระไทยในต่างประเทศโดยเฉพาะอเมริกาก็อนุโลมให้ขับรถได้ และยังมีพระที่เป็นระดับผู้ปกครอง

บางรูป มีรถยนต์ราคาแพง ติดฟิล์มดำมืด ประพฤติพฤติกรรมที่ไม่เอื้อทั้งกฎหมายและธรรมวินัย ทั้งตรวจสอบไม่ได้อีกเป็นจำนวนมาก (กัลยาณมิตร, 2560)

อย่างไรก็ดี ยานพาหนะที่พระสงฆ์ได้มาจากการบริจาค หรือมีผู้ถวายนั้น จัดได้ว่าเป็นสิ่งของที่ได้รับจากผู้อื่นเป็นเหมือนพาหนะที่ยืมเขามาไม่น่ายินดี จะต้องทำด้วยตนเอง เหมือนการทำบุญที่จะเป็นทรัพย์ของตนเอง ยานพาหนะที่พระสงฆ์ได้มานั้น นับได้ว่าเป็นลาภสักการะที่พระสงฆ์ไม่สมควรไปยึดติดใจหลงใหลว่าเป็นของตนเอง เพราะจะทำให้ชาวบ้านตำหนิได้ แต่ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์จำเป็นต้องเดินทางประกอบกับความทันสมัยของยุคสมัย ทำให้มียานพาหนะจำนวนมากหลายหลายรูปแบบสำหรับอำนวยความสะดวกแก่พระสงฆ์ จึงไม่สมควรที่พระสงฆ์จะขับขี่ยานพาหนะเหมือนฆราวาสผู้ครองเรือนทั่วไป ประกอบกับการขับขี่นั้นไม่ถูกต้องต่อพระธรรมวินัยแล้ว ยังมีกฎหมายที่กำหนดควบคุมการใช้รถใช้ถนนประกาศออกมาเป็นพระราชบัญญัติ ข้อกำหนดที่ต้องใช้ในการจราจรร่วมกัน โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องใบอนุญาตขับขี่รถนั้น พระสงฆ์ที่ขับรถต้องมีใบอนุญาตขับขี่ด้วยเช่นเดียวกับฆราวาส และหากไม่มีก็จะต้องถูกดำเนินคดีทางกฎหมาย ซึ่งเป็นการไม่สมควร และเจ้าหน้าที่บ้านเมืองก็ไม่สามารถจะละเว้นการปฏิบัติตามกฎหมายได้เช่นกัน หากแต่ในท้องถิ่นที่มีความจำเป็นนักวิชาการก็ให้ทัศนะไว้ว่าพระสงฆ์สามารถขับขี่ยานพาหนะได้ตามความจำเป็น ประการสำคัญคือ พระสงฆ์ต้องเข้าใจตามความเป็นจริงว่าสิ่งใด คือเป้าหมายของการประพฤติพรหมจรรย์หรือการปฏิบัติตามคำสอนของพระศาสดา นั่นคือ เจโตวิมุตติเป็นเป้าหมายเป็นแก่น เป็นที่สุด ไม่ติดใจหลงใหลในลาภสักการะ ให้เห็นว่าไม่ใช่ของๆ เรา อย่างเช่น ยานพาหนะนี้ การดเว้นการขับขี่ยานพาหนะก็ยังเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลกไม่ให้เกิดความรู้สึกครหาจนเสื่อมศรัทธา รู้สึกไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์

แนวทางการแก้ไขปัญหานวินัยจราจร นอกจากต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายและมีองค์ประกอบที่ต้องได้รับการแก้ไขหลายด้านไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความชัดเจนของสัญญาณไฟหรือเครื่องหมายจราจร การบังคับกฎจราจรและบทลงโทษที่เข้มงวด รวมถึงเจ้าหน้าที่รักษากฎหรือตำรวจจราจรต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัดโดยไม่เลือกปฏิบัติสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือการปลูกจิตสำนึกวินัยของคนไทยให้มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและส่วนตนในเรื่องการใช้รถใช้ถนนร่วมกัน ทำอย่างไรที่จะทำให้ผู้ใช้รถใช้ถนนเกิดความเมตตากรุณาต่อกันมีขันติหรือความอดทนต่อการถูกเบียดเบียนในการจราจร มีสติระงับโทสะที่เกิดขึ้นจากความไม่พอใจในขณะขับรถ และมีความเกรงกลัวละอายหรือหิริโอตตปปะ ที่จะเคารพกฎจราจรแม้ว่าจะมีโอกาสทำผิดจราจรก็ห้ามตนเองไว้ได้วินัยจราจรจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามได้ ดังคำว่า“วินัยจราจร สะท้อนวินัยชาติ” เพราะแท้จริงแล้ววินัยมีคำที่ใช้คู่กันคำหนึ่งคือ “ศีล” ผู้มีศีลคือผู้ที่อยู่ในวินัยหรือการตั้งอยู่ในกฎระเบียบ ระบบที่มนุษย์บัญญัติไว้ เมื่อประพฤติปฏิบัติตามวินัยนั้นก็จะทำให้ผู้ที่ปฏิบัติเกิดคุณสมบัติส่วนตนขึ้นมา คุณสมบัติที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้นเรียกว่า ศีล

ศีลและวินัยจึงเป็นสิ่งที่คู่กัน ถ้าเรากล่าวว่าวินัยจราจรสะท้อนวินัยชาติ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าวินัยจราจรนอกจากสะท้อนวินัยชาติแล้ว ชาติไทยหรือประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่เน้นถือศาสนาพุทธ วินัยจราจรจึงไม่ได้สะท้อนเพียงแต่วินัยชาติ แต่แท้จริงแล้ววินัยจราจรยังสะท้อนถึงศีลของชาวพุทธ บทความนี้

สะท้อนให้คนไทยเห็นความสำคัญของการนำหลักของศีลและธรรมที่เกื้อหนุน เป็นพุทธวิธีที่ใช้สร้างวินัย จรรยาเพื่อการพัฒนาคนและพัฒนาสังคมชาติไทยให้สมกับคำว่าเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ

บทสรุป

ด้วยเหตุผลและทัศนะที่ว่า พระสงฆ์กับการขับเคลื่อนพาหนะ: ความจำเป็นหรือจูงใจนั้นได้ความสรุปไว้ว่า การขับเคลื่อนพาหนะต้องเป็นไปตามกฎหมายในปัจจุบัน ทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎหมายโดยไม่มีข้อยกเว้น สำหรับพระสงฆ์นั้น การออกกฎระเบียบเพื่อปกป้องรักษาพระธรรมวินัย ที่ต้องเป็นไปเพื่อส่วนรวม เพื่อรักษาพระธรรมวินัย วินัยเป็นเครื่องมือสำคัญขั้นแรกที่ใช้ในฝึกและพัฒนามนุษย์และสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขโดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญในการฝึกเคารพกฎจราจร หรือมีวินัยจราจรซึ่งเป็นเรื่องของการอยู่ร่วมกันในสังคม สืบเนื่องไปจนถึงการสร้างวินัยในตนเองสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน การมีวินัย คือ การที่สังคมมีข้อตกลงและจัดตั้งวางระบบระเบียบแบบแผนสำหรับการใช้รถใช้ถนนร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงปลอดภัยของผู้ที่ใช้รถใช้ถนนและประโยชน์สูงสุดของการมีวินัยจราจร คือ การฝึกฝนพัฒนาตนของคนในชาติ ข้อปฏิบัติที่เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข ทำให้กิจการต่าง ๆ ดำเนินไปด้วย วิธีที่จะฝึกวินัยจราจรที่ดีจึงต้องเริ่มจากสำนึกในการละอายและเกรงกลัวต่อการทำผิด ด้วยการส่งเสริมจากกัลยาณมิตรไม่ว่าจะเป็นสื่อ เจ้าหน้าที่จราจร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอบรมให้ความรู้กับประชาชนเรื่องของวินัยจราจร พร้อมกับบรู๊จคิดแบบโยนิโสมนสิการด้วยการทบทวนหลายๆ ด้านหลายมุมมองอย่าเพียงแต่รับฟังอย่างเดียวต้องคิดเป็นด้วยเหตุและผลที่ถูกต้องเพราะหลายครั้งอาจไม่ได้เป็นเรื่องของผิดกฎจราจร แต่บางครั้งก็ต้องพิจารณาด้านมนุษยธรรม ศีลธรรม สัมมาทิฐิที่เกิดจากจุดนี้ สุดท้ายแล้วไม่ใช่เรื่องที่ไกลเกินเอื้อมที่จะเห็นคนไทยมีวินัยจราจรที่ดีด้วยการเห็นถูกผิดด้วยตนเองไม่ต้องอาศัยฟังแต่เพียงกฎหมาย นั่นหมายถึงเราพัฒนาตนก้าวเหนือกว่าการกลัวบทลงโทษทางกฎหมาย แต่ทำด้วยความพร้อมใจยินดี เป็นนิสัยด้วยใจเอื้อเพื่อเกื้อกูล เมตตาต่อกัน การให้อภัยกัน ไม่เบียดเบียนกันทั้งทางกาย วาจา ใจ เป็นภาพสะท้อนของความเป็นผู้มีศีลสำหรับพุทธศาสนิกชนไทยและเป็นการคืนความสุขให้กับสังคม

ยานพาหนะในทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องนำไป พาหนะต่างๆ เช่น เรือ วอ รถเกวียน คาน หาม แคร่ เปลหาม ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงมีพระบัญญัติเกี่ยวกับการโดยสารยานพาหนะของพระภิกษุทรงไม่อนุญาตยานพาหนะ แต่ทรงอนุญาตคานหามเฉพาะภิกษุที่อาพาธเท่านั้น การเรียนวิชาการ ขับรถจัดว่าเป็นดิรัจฉานวิชา การขี่รถ ชี่ช้าง ชี่ม้า วิ่งผลัดรถ เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม พระสงฆ์ไม่ควรกระทำเพราะทำให้ชาวบ้านไม่เลื่อมใส

จากเหตุผลแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่า พระสงฆ์ไม่ควรขับขี่รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ ด้วยมีกฎหมายที่กำหนดไว้ว่าผู้ขับขี่ยานพาหนะต้องมีใบอนุญาตขับขี่ และการขับขี่ยานพาหนะของพระสงฆ์เป็นการไม่เหมาะสม แต่หากไม่มีความจำเป็นจริงๆ หรืออยู่ในถิ่นทุรกันดารจริงที่พระต้องขับขี่

ยานพาหนะมาบิณฑบาต หรืออาพาธ อาจจะมีลูกศิษย์ขับรถให้ การที่พระสงฆ์จะขับรถยนต์ได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับเหตุผลอันสมควร เพื่อความสะดวกในการเดินทางไปประกอบกิจของสงฆ์ การมีวินัย คือ การที่สังฆมมีข้อตกลงและจัดตั้ง วางระบบ ระเบียบ แบบแผนสำหรับการใช้รถใช้ถนนร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงปลอดภัยของผู้ที่ใช้รถใช้ถนนและประโยชน์สูงสุดของการมีวินัยจรรยา ผู้เขียนจึงอยากเสนอให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ โดยเฉพาะตัวพระสงฆ์เองนั้นได้นำทัศนะนี้ไปพิจารณาเพื่อให้สามารถประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ไม่ขัดกับสิกขาบท และไม่ขัดแย้งต่อความรู้สึกของคฤหัสถ์ในสังฆม เพื่อเอื้ออำนวยเกื้อกูลต่อพุทธศาสนิกชนที่ดีที่ต้องการรักษาความเสื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยอันมีพระสงฆ์ประกอบอยู่ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณมิตร. (2 กุมภาพันธ์ 2560). *บทความว่าไรดี เมื่อสงฆ์มองสื่อที่สื่อเรื่องสงฆ์*. แหล่งที่มา: http://www.kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=5289.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2552). *พุทธธรรม ฉบับขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). *ธรรมนุญชีวิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 119). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2555.
- พันธ์ทิพย์. (2 กุมภาพันธ์ 2560). *พระสงฆ์ขับรถยนต์ ไม่ผิดพระธรรมวินัย แต่ไม่เหมาะสม*. แหล่งที่มา: <http://www.itti-patihan.com/>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2557). *พระราชบัญญัติ (รถยนต์ ฉบับที่ 17) พ.ศ.2557*. เล่มที่ 131 ตอนที่ 83 ก 23 ธันวาคม 2557.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2522). *พระราชบัญญัติ จรรยาทางบก พ.ศ. 2522*. 18 มกราคม 2522.
- Ch7 news. (28 ม.ค. 2560). *พระสงฆ์ ควบคุมรถชนรถเถื่อนที่ จ.กาฬสินธุ์*. แหล่งที่มา: <http://news.ch7.com/detail/212041/>.